

Demokratiaa poikkeustilanteissa

Globaalin median aikakaudella voimme seurata miltei päivittäin erilaisia tuhoja, tulvia tai siviilejä vastaan suunnattuja iskuja. Ääriliikkeiden suorittamat poliittiset iskut, luonnonkatastrofit, ympäristönmuutos laajassa merkityksessään tai suuret liikenneonnettomuudet näyttävät kohdistuvan suoremmin ja laajemmin juuri läntiseen maailmaan, mikä ei tietystikään pidä paikkaansa. Yksi tulevien vuosien monista haasteista niin sanotussa globaalissa demokratiassa näyttää kuitenkin olevan se, miten muodostetaan pelastusvalmius erilaisissa poikkeustilanteissa. Poliittinen toiminta poikkeustilanteissa on katastrofiavun lisäksi valintojen politiikkaa, jonka taustalla vaikuttavat valtasuhteet, poliittinen tilanne sekä myös median läsnäolo, kuten esimerkiksi Mississippin ja Louisianan rannikkoja kohdannut tuho ja sitä seurannut 'toiminta' ja olosuhteet kaotettisuudessaan osoittavat. Kyse ei ole vain katastrofista, vaan siihen välittömästi liittyvästä poliittisesta toiminnasta.

Poliittisen ajattelun kannalta voidaan nostaa kysymys järjestyksen ja normaalin tilan välillä toimimisesta, sekä siitä, miten ja kenen poliittisesta 'järjestyksestä' kulloinkin on kyse. Lainaan tässä lyhyesti saksalaisen oikeusteoreetikon Carl Schmittin ajatusta suvereenin toiminnan ja päätöksen yhteyden merkityksestä (*Politische Theologie* 1922). Schmittin keskeinen väittäjä on, että suvereeni toimija, joka päättää poikkeustilasta, päättää myös poikkeustilan lopettamisesta. Tässä itse päätös muodostuu vahvemmaksi kuin lakinormi, ja päätös kohdistuu yleisesti ottaen järjestyksen palauttamiseen. Kysymys voisi olla myös siitä, minkälainen demokraattinen päätöskyky tulee esille poikkeustilanteissa, ja minkäasteista 'suvereenia' toimijaa tarvitaan.

Seuratessa kansainvälistä politiikkaa näyttää siltä, että poliittiset 'suvereenit' päättäjät ovat kykeneviä aloittamaan poikkeustilanteen esimerkiksi poliittisen konfliktin muodossa, mutta kykenemättömiä lopettamaan sitä, tai huolehtimaan paluusta 'normaaliin'. Kaaoksessa ei ole sääntöjä. Tästä syystä väliaikaisesta poikkeustilasta tulisi siirtyä takaisin sellaiseen juridiseen tilaan, jossa oikeudellinen valta joko palautetaan tai määritellään uudelleen. Mikäli poikkeus ei olekaan rikko normaaliin, vaan luisuu enenevässä määrin jatkuvaksi tilanteeksi, keinot tilanteen lopettamiseksi alkavat luisua tavoittamattomiin. Giorgio Agamben huomioi kirjassaan *Homo Sacer* (1998), että sääntö lähteekin poikkeuksesta eikä päinvastoin. Poikkeus selittää yleisen tapauksen ja itsensä: jollei poikkeuksia voi selittää, niin ei myöskään yleistä sääntöä. Agamben soveltaa ajattelua esimerkiksi tilanteisiin, jossa pakolaistulva ajaa ihmiset leireihin, jotka ovat kansallisten ja kansainvälisten oikeussäännösten ulottumattomissa. Eletään tilanteissa, joissa erilaisien uhkien tai luonnonoikkujen vuoksi suuri osa siviileistä on joutunut jättämään taakseen aikaisemmat elämän raamit – myös länsimaissa. Minkälainen järjestys ja sen toteutus näissä tilanteissa muodostuukin, riippunee siitä, minkälaista demokratiaa käytännös-

sä ja eri poikkeustilanteissa harjoitetaan. Paradoksina on se, että mahdollisesti myös demokratia kaipaa suvereenia päättäjää – erityisesti poikkeustilanteiden lopettamiseen. Tämänkaltaisia päättäjiä ei vain tahdo löytyä.

Schmittin aikalaisena Walter Benjamin määrittääkin poikkeustilan sellaiseksi, että siinä ei ole kysymys paluusta normaaliin, vaan laajemmasta historiallisesta muutoksesta. Benjamin modifioi Schmittiä kääntämällä tämän esittämän dialektiikan yleisen ja erityistapauksen välillä päinvastaiseksi. Benjamin hahmottaa poikkeustilasta jatkumon, josta normaalitilaan palaaminen ei ole enää mahdollista (*Geschichtsphilosophische Thesen*, 1940). Moderni aika voidaan tulkita poikkeustilan jatkuvaksi läsnäoloksi, jossa normaalitilan kulissi murtuu. Voidaankin kysyä, onko nykyisellä niin sanotulla jälkimodernilla ajalla hävinneet lopullisetkin normaalitilanteen rippeet, ja samalla mahdollisuudet senta-soiseen järjestykseen, joka voitaisiin muodostaa sekä globaalisti että demokraattisesti? Mikäli poikkeustilaa ajatellaan ajallis-paikallisena kysymyksenä, se putoaa oikeusjärjestyksen rajojen ulkopuolelle, mutta samalla myös järjestyksen itsensä sisältö muuntuu. Tämä on esimerkki myyttis-historiallisen vallan kaksijakoisesta esiintymisestä. Modernilla ajalla suvereeni on muuttunut yhä kyvyttömämmäksi tehdä sellaisia päätöksiä, joka palauttaisi tilanteen niin sanottuun normaaliin. Poikkeustila onkin jo muuttunut erityistilanteesta historialliseksi läsnäoloksi. Kansainväliset tilanteet ja niissä toimiminen näyttää, kuka ja mitkä toimijat ovat nykymokratian päätöksentekijöitä, ja missä normistossa liikutaan silloin, kun päätöksiä tehdään normaalin ja jatkuvien poikkeustilanteiden muodostamissa ketjussa.

Viime vuosisadan teoreetikot tuskin kykenevät ratkomaan nykyisiä pulmia, mutta nähdäkseni poikkeustilakysymys nostaa esiin nykypolitiikalle tärkeitä huomioita, kuten kysymys siitä vallankäytöstä ja erityistilanteiden hallitsemisesta, mikä poikkeustilanteissa kuvastuu. Tässä *Politiikka*-lehden numerossa keskustellaan laajalti ottaen demokratiasta sen teoriasta käytäntöön. Kirjoittajista Kaisa Herne ja Maija Setälä johdattavat artikkelissaan deliberatiivisen demokratian teoriaan, jossa käydään läpi deliberaation määrittelyä, merkitystä, ja kokeiluja kansalaisjuryn, konsensuskonferenssin ja mielipidemittauksen avulla. Ossi Piironen tarkastelee demokratiakäsitystä sen perusteella, millaista demokratiaa voidaan mitata, ja millaista käsitystä demokratiasta erilaiset mittarit (Freedom House sekä Polity IV) tuovat esille. Antti Pajala, Aleks Jakulin sekä Wray Buntine tarkastelevat puolestaan erityistapausta, eli eduskuntaryhmien äänestyskoheesiota vuoden 2003 valtiopäivillä. Tutkimuksesta tulee hyvin ilmi, miten äänestäminen on muodostunut suurelta osin huomion herättämistä varten tehdyksi oppositiopolitiikaksi.

Sari Roman-Lagerspetz sekä Eerik Lagerspetz tarkastelevat Chantal Mouffin demokrateoriaa. He nostavat erityisesti esille sitä, miten demokrateorioiden sisällä, mukaan lukien Mouffe itse, esiintyy sellaista hajanaisuutta argumentaatioissa, josta muodostuu teorioiden sisäisiä paradokseja. Markus Kantolan katsaus Yhdysvaltain poliittisesta dikotomiasta jatkaa osaltaan keskustelua demokratiasta, tarkastellen G. W. Bushin hallinnon politiikkaa erityisesti Georg Lakoffin termien avulla. Erilaiset demokratian teorit ja yksittäistapausten analyysit edellyttävät jonkinlaista esiyymmärrystä, tietynlaisen 'normaalitilan' olettamusta tai ihanteellisen demokratian mallia, jotta analyysia voidaan ryhtyä tekemään. Tässä suhteessa demokratiakäsitysten heterogeenisuus ja tietyssä määrin myös paradoksisuus sekä moniulotteisuus nykykeskustelussa tulee erittäin hyvin esille lehden artikkeleissa.

Hyvää syksyn alkua toivottaen

KIA LINDROOS